

ЧЕСНІСТЬ ЯК МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Цимбалюк Ірина Миколаївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник – канд. псих. наук
доц. Котлова Людмила Олександрівна

Чесність – це одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Вона включає: правдивість, принциповість, вірність прийнятим зобов'язанням, суб'єктивну переконаність у правоті проведеної справи, щирість перед іншими й перед самим собою відносно тих мотивів, якими людина керується, визнання й дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить [4].

Чесність – характеристика вчинків окремої особистості по відношенню до інших людей, основою яких є дотримання суспільних норм та правил. Чесність – основа довірливого спілкування між людьми. Протилежність чесності – брехня, обман, лицемірство.

Сутність правдивості, її структура, види та форми, фактори, що впливають на її формування, розкриваються в філософській літературі, де й розглядається співвідношення правдивості і таких етичних категорій як «добро», «справедливість», «відповідальність», «совість», «чесність». При цьому виявляється специфічність етичної категорії «правда», її відмінність від гносеологічної категорії «істина». Правда суб'єктивна, істина об'єктивна. Істина одна, а правда – це лише точка зору конкретної людини на будь-яку подію або факт. Також визначається соціальна обумовленість правдивості, особливості її функціонування в системі моралі (Н. Белова, Д. Дубровський, С. Єфімов, Л. Котлова, Н. Кулматов, В. Печенев тощо) [2; 6].

Як екзистенційна цінність правда служить непереборною підставою совісті, гідності, свободи людини. Монтень зазначає, що слово «брехати» на латині означає майже те ж саме, що «йти проти совісті». Дотримання правди забезпечує особистості збереження, відновлення почуття соціальної самоцінності, без якого немає елементарної самоповаги, віри в виправданість своєї соціальної діяльності. Повстаючи проти неправди, людина часто втрачає ряд життєвих переваг і вигод, але знаходить більш високі цінності і перш за все стверджує свою справжню особистісну гідність [2].

У вітчизняній і зарубіжній психології правдивість розглядається як моральна якість особистості (Л. Кольберг, М. Мей, Ж. Піаже, Х. Хартшорн, Л. Запорожець, Н. Максимова, В. Мухіна, В. Обухов, та ін.) [2; 5]. У той же час проблема вивчення правдивості як особливої морально-психологічної якості особистості залишається все ще недостатньо розробленою.

У дослідженнях Д. Шимановського, Д. Дубровського в якості основної ознаки правдивості виділяється відповідність висловлюваного знання не фактам дійсності, а думкам, в яких ця дійсність відображена [7].

Д. Дубровський вважає, що правда як найвища цінність в умовах соціальної

та психологічної реальності існує лише в протистоянні з неправдою, в боротьбі з нею, у протидії всіляким формам фальшивості і брехні. Говорити правду – це не тільки акт істини, а й акт волі. Таким чином виходить, що правда - це цінність, але вона здійснюється лише в діянні і, в свою чергу, дієва, тобто обумовлює інтенції, цілі, волевиявлення, служить джерелом духовної енергії. [3].

Д.С.Шимановский визначає правдивість в рамках моральної діяльності, тобто особистість сама обирає лінію поведінки та несе відповідальність за свій вибір. При цьому, велике значення має те, коли, кому, за яких обставин і чому висловлюється правда [7].

В.Знаков розглядає проблему розуміння суті правди. У даній проблемі виділяються дві найбільш значущі для суспільства сторони – соціальна та психологічна. Соціальний аспект проблеми розкривається у наступному питанні: чи можна робити предметом загального обговорення будь-які факти, події, що були насправді, а не спотворенні повідомлення про них вважати правдою? Психологічний аспект проблеми розуміння правди полягає в необхідності наукового аналізу слова «правда» і класифікації тих сенсів, які вкладають в це поняття люди [5].

На думку автора, в ситуаціях міжособистісного спілкування можна говорити про існування принаймні трьох типів розуміння правди суб'єктом - інструментальної, моральної і рефлексивної. Суть інструментальної правди полягає в тому, що суб'єкт, відкрито визнаючи факт скоєння будь-якого вчинку, керується утилітарними (іноді навіть корисливими) цілями або слідує моральному імперативу, живе по принципу «Люди завжди повинні говорити правду». Моральна правда характеризується наступними особливостями. По-перше, необхідність висловлювання правди відповідає свідомій моральній позиції суб'єкта і його мотиваційній моральності. По-друге, психологічним фундаментом моральної позиції виступає уявлення людини про справедливість. Моральна правда заснована на припущеннях про те, як справедливо поводитись по відношенню до людей, а як ні. Для висловлювання такої правди головними є міркування, пов'язані з усвідомленням характеру впливу повідомлення на співрозмовника. Третій тип правди - рефлексивна правда - проявляється у висловлюваннях людей з розвиненою здатністю до особистісної та комунікативної рефлексії. У ситуаціях спілкування такі суб'єкти схильні ставити під сумнів адекватність своєї моральної позиції, критично оцінювати якості власної особистості. Вони роблять це головним чином для того, щоб відповісти на питання: чи мають вони моральне право сказати партнеру правду про його недоліки [5].

У дисертації Є. Г. Белякової виділяються чотири аспекти правдивості, традиційні для психологічних досліджень характеру і властивостей особистості. Перший аспект - правдива поведінка, тобто добровільна відповідність нормі правдивості, навіть якщо її порушення обіцяє людині певні вигоди при безкарності її дій. Другий аспект пов'язаний з мотиваційною сферою особистості. Він визначає правдиве ставлення до інших людей. Мотиваційний компонент служить свого роду показником розвитку когнітивного і

поведінкового компонентів правдивості. Самі по собі, поведінка зовні, яка відповідає нормі правдивості та знання про сутність правдивості не можуть служити показниками високого рівня розвитку моральної сфери особистості. Необхідний аналіз мотивів, що спонукають до вибору особистістю лінії поведінки. Мотиваційний компонент виявляється проміжною ланкою, що зв'язує когнітивну і поведінкову сторону правдивості і перетворює знання в переконання, а переконання в відповідні форми поведінки Третій аспект – когнітивний. Він включає моральні знання, уявлення і судження, пов'язані з нормою правдивості, а також характеризує оволодіння особистістю різними сторонами моральної категорії. Четвертий аспект - це переживання власної або чужої правдивості в плані самосвідомості при порушенні або навпаки слідуванні моральній нормі[1].

Отже, чесність - це особлива морально-психологічна якість особистості, яка може бути визначена через взаємозв'язок трьох компонентів: когнітивного, мотиваційного і поведінкового.

Література

1. Белякова, Е.Г. Психологические особенности развития правдивости при переходе из подросткового в юношеский возраст. / Е.Г. Белякова. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук. - М., 1995. – 22с.
2. Дубровский Д.И. Обман. Философско-психологический анализ / Д.И. Дубровский. – М. –1994. – 119. с.
3. Дубровский Д.И. Полуправда: ее природа и социальные функции / Д.И. Дубровский // Философские науки. – 1990. – № 11. – С. 20-28.
4. Знаков В. В. Классификация психопатологических признаков истинных и неистинных сообщений в коммуникативных ситуациях // Психологический журнал. 1999. — № 2. – Т. 20. – С. 54-65.
5. Знаков В.В Психология понимания правды / В.В. Знаков. – Спб. – 1999. – 281с.
6. Котлова Л.О. Проблема честности личности в XXI столетии / Л.О. Котлова, С.А. Котловый // Освіта XXI століття: проблеми гуманізації, гуманітаризації та патріотизму в контексті євроінтеграційних процесів : тези доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Житомир (12 грудня) / за ред.. Т.В. Семенюк, С.М. Коляденко, Н.П. Павлик. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2018. – С.106-109.
7. Шимановский Д.С. Честность как моральный принцип и качество личности. / Д.С. Шимановский. –М. –1975. – 64с.